ויחי

א. אויפ'ז פסוק[1] „ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" זאגן חז"ל[2]: „ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין[3] ונסתלקה ממנו שכינה".

איז תמוה:

ס'איז דאך זיכער, אז מיט זיין וועלן צו מגלה זיין דעם קץ איז יעקב געווען אויסן (ניט סתם באווייזן אז ער וויים דעם קץ, נאר) א תועלת פאר די שבטים, אדער פאר די אידן אחריהם — וואס פאר א תועלת וואלטן אידן געהאט פון דעם וואס מ'וואלט זיי דעמאלט מגלה געווען דעם קץ?

ואדרבה: ווען יעקב וואלט זיי מגלה געווען דעם קץ, וואס וועט ערשט זיין מיט פילע טויזנטער יארן שפעטער (ווי מען זעט עס איצטער, אז עדיין לא בא) — וואלט עס ניט נאר ניט געבראכט קיין תועלת, נאר אדרבה: דאס וואלט ג'פועלט ביי אידן א מורא'דיקע צע־בראכנקייט און נמיכת הרוח[4]!

מפרשים[5] פאר'ענטפערן, אז יעקב האט דעם קץ געוואלט מגלה זיין נאר לבניו[6], „שצדיקים היו ובטוח בהם שאע"פ שהוא (הקץ) לאורך ימים לא ישובו מאחרי ה'", אבער אויך דאס האט דער אויבערשטער ניט געוואלט — „כדי שלא יודע לבאים אחריהם ורבים יתיאשו אלו ידעו שהוא לעתים רחוקות".

אבער דער תירוץ איז ניט גלאטיק: (א) דער חשש פון „יודע לבאים אחריהם" (אויב יעקב וואלט מגלה געווען דעם קץ צו אלע צוועלף זין) איז א זאך וואס איז מובן גאר בפשטות[7] — היינט פאר'וואס האט יעקב מלכתחילה געהאט א קס"ד צו מגלה זיין דעם קץ לבניו? (ב) ועיקר: דערמיט ווערט ניט פאר־ענטפערט די עיקר שאלה — וואס פאר א טובה ותועלת וואלט דער גילוי הקץ געקענט פועל זיין ביי „בניו", וואס דער־פאר „ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין"[8]?

---

1) פרשתנו מט, א.

2) פסחים נו, א. פרש"י עה"פ (בשינויים — נת' בלקו"ש ח"י ע' 171). וראה לקמן סעיף ב.

3) לשון הכתוב דניאל בסופו. וראה אוה"ת ר"פ מקץ. וש"נ.

4) בכמה מפרשים (ראה כלי יקר ריש פרשתנו. יפה תואר לב"ר עה"פ (פצ"ח, ב). ועוד) שמטעם זה נסתם ממנו הקץ. אבל תמוה, מה היתה קס"ד דיעקב שביקש לגלות את הקץ?

5) יפה תואר שם.

6) ויש לומר שזהו טעמו של רש"י (ריש פרשתנו) שהוסיף תיבת „לבניו" על לשון הב"ר ריש פרשתנו (שצויין בסיום הפרש"י) — לתרץ קושיא זו (וראה לקמן הערה 28). ומה שלקמן בפירושו עה"פ „ואגידה לכם" השמיט רש"י תיבת „לבניו" (אף שבפסחים שם — מקור פרש"י זה — ישנה תיבה זו) — כי פרש"י זה בא על התיבות „ואגידה לכם" (בני יעקב), ובמילא אין צורך ומקום להכפיל „לבניו".

7) להעיר מב"ב לח, ב. ערכין טז, רע"א.

8) ביפ"ת (השלם) שם (ד"ה בואו ואגלה) „שלהיות יעקב מחזיק את בניהם (של בניו?) לצדיקים גמורים רצה לגלות להם הקץ שמתוך זה יהי' שכרם מרובה שידעו הקץ רחוק ועכ"ז לא יסוגו אחור מעבודת ה'". אבל צ"ע בזה, שהרי גם צדיק גמור מתפלל להקב"ה בברכות השחר (ברכות ס, ב. וראה סנהדרין קז, א) „ואל תביאנו לידי נסיון", ואיך יביא יעקב את בניהם לידי נסיון כזה? ועוד ישתמש ברוה"ק לתכלית זו?

---

*) שציון זה אינו מהמעתיקים (או מדפיסים) כ"א דרש"י עצמו.

ב. אויך דארף מען פארשטיין:

אין חז"ל געפינען מיר צוויי דיעות: (א) דער קץ איז נתעלם געווארן אויך פון יעקב'ן, ווי עס שטייט אין מדרש[9] „בא לגלות להם את הקץ ונתכסה ממנו" (ועד"ז שטייט אין מדרש בתחלת הסדרה[10]: „בקש כו' ונסתם ממנו"); (ב) פון יעקב'ן איז ער ניט נתכסה געווארן, ער האט עס אבער ניט מגלה געווען לבניו[11].

[ויש לומר, אז דאס איז אויך דער דיוק אין לשון הש"ס[2] „ביקש יעקב לגלות כו' ונסתלקה ממנו שכינה" — ניט סתם „ונסתלק ממנו (הקץ)" — ווייל לויט דעת הש"ס איז טאקע פון יעקב'ן ניט נתכסה געווארן דער קץ: ס'איז בלויז נסתלק געווארן פון אים די שכינה האט ער געזען אז מ'וויל ניט גילוי הקץ האט ער ניט מגלה געווען.

או י"ל: שכינה פון לשון ושכנתי בתוכם[12] — דאס הייסט, דער כח צו קענען „משכין" (וממשיך) זיין דעם גילוי הקץ למטה (לבניו)[13].

דארף מען פארשטיין: וויבאלד אז, כמובן לכל הדעות, קען דער אויבערשטער אפהאלטן יעקב'ן פון מגלה זיין דעם קץ לבניו אפילו אויב יעקב ווייס דעם קץ — איז מאי טעמא וואס (לויט דער דיעה הראשונה) איז געווארן דער שינוי: דער קץ איז „נסתם" געווארן פון יעקב'ן?

ג. מכל הנ"ל איז מובן, אז ביידע אופנים — מגלה זיין, אדער ניט צו מגלה זיין דעם קץ — קענען ברענגען א תועלת פאר אידן (בעבודתם הרוחנית).

און נאך מער: וויבאלד אז יעקב איז אייגער פון די אבות, „שהן הן המרכבה . . ולא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם"[14], איז מוכרח צו זאגן, אז דאס וואס „ביקש יעקב לגלות כו'" (ביז צו דער רגע ווען „נסתלקה ממנו שכינה") איז געווען בהתאם צום רצון העליון, צו ווען יעקב איז געווען א מרכבה אויך דאמאלס.

און דאס וואס דער אויבערשטער האט לפועל ניט דערלאזן אז יעקב זאל זיי מגלה זיין דעם קץ, איז ווייל אין ענעם מצב האט זיך געפאדערט דער אופן ההנהגה (און די תועלת וואס קומט פון דעם) אז דער קץ זאל ניט נתגלה ווערן.

און דערביי זיינען פארן צוויי דיעות — לויט איין דיעה האט די תועלת געדארפט זיין אויך ביי יעקב עצמו (און דעריבער „נתכסה (אויך) ממנו" הקץ); לויט דער צווייטער דיעה איז דאס אן ענין וואס איז געווען נוגע בלויז צו די

9) פצ"ח שם.

10) ריש פרשתנו (רפצ"ו) — הובא בפרש"י עה"ת שם. ואף שרש"י מביא ג'כ דרשת הש"ס (כנ"ל הערה 2) — יש לומר: א) בכל מקום פירש רש"י את המוכרח על אתר. בריש הפרשה שקשה לי' סתימת הפרשה לפני התיבות „ויחי יעקב" מוכרח לפרש שנסתם הקץ מיעקב: משא"כ בהפסוק „ואגידה לכם" שמוכרח רק שנסתלקה ממנו שכינה. ב) הפירוש ד„נסתלקה ממנו שכינה" הוא רק לפי' הא' ברש"י ריש פרשתנו בטעם סתימת פרשה זו, ולא להפירוש שנסתם ממנו הקץ.

11) כן מפרש ביפ"ת המשל בב"ר פצ"ח שם (וגריס „ד"א משל כו'"). אבל ראה הנסמן במנח"י (אלבק) לב"ר שם.

12) תרומה כה, ח. וראה תניא פמ"א (נז, ב): על שם ששוכנת ומתלבשת.

13) וג"ז רק בענין זה דגילוי הקץ, ולא בשאר ענינים, שהרי המשיך בכמה ענייני נבואה (ומתורצת עפ"ז ג'כ הוספת רש"י „והתחיל לדבר דברים אחרים" — דלכאורה תמוה, למאי נפק"מ כאן, ומאי קמ"ל? — כי בזה מדגיש שבדברים אחרים לא נסתלקה ממנו שכינה). וראה בארוכה בכ"ז לקו"ש ח"י ע' 168 ואילך.

14) תניא פכ"ג.

שבטים, און דערפאר איז פון יעקב'ן אליין ניט נתכסה געווארן דער קץ.

ד. ויש לומר הביאור בזה — ע"פ דרשת רז"ל[15] עה"פ[16] „תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה' גו'", אז אילו זכו וואלט דער אויבערשטער שוין דאן (בעת יציאת מצרים) גע־בראכט די אידן אין דעם „מכון לשבתך פעלת ה'", וואס אין „בנינא דקוב"ה" איז ניט שייך קיין חורבן (וגלות), ובמילא וואלט די גאולה פון גלות מצרים גע־ווען (אויך) די גאולה האמיתית והשלימה שאין אחרי גלות[17].

קומט אויס, אז דער קץ אין דעם אופן ווי ער איז געשטאנען אין יענעם זמן („אילו זכו") איז געווען בזמן פון יציאת מצרים.

ועפ"ז קען מען מפרש זיין דעם מאמר „ביקש יעקב לגלות . . קץ הימין", אז ער האט געוואלט מגלה זיין דעם קץ ווי ער איז געווען דעמאלט — דער זמן פון יציאת מצרים.

און אע"פ אז דער זמן פון יצי"מ איז געווען א זמן קבוע וידוע[18] — דער אויבערשטער האט מבטיח געווען אב־רהם'ן „(כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם גו') ארבע מאות שנה . . ואחרי כן יצאו גו'"[19] — איז וואס האט יעקב געדארפט מגלה זיין?

איז י"ל: די אידן האבן געוואוסט אז נאך די „ארבע מאות שנה" וועלן זיי ארויסגיין פון מצרים, אבער ניט אז דאס וועט זיין (אילו זכו) א גאולה נצחית שאין אחרי' גלות[20]; און דאס האט יעקב געוואלט מגלה זיין — יצי"מ איז דער קץ.

און דערמיט איז אויך פארשטאנדיק יעקב'ס כוונה ביים וועלן מגלה זיין לבניו דעם קץ: וועו זיי וועלן הערן די בשורה טובה, אז דער „קץ הימין" איז גאר נאענט, וועלן זיי זיך משתדל זיין צו פארבלייבן אין א מצב פון „זכו", זיין געהיט בזהירות יתרה אז עס זאל ניט זיין קיין ענין פון „(שמא יגרום ה)חטא"[21] וואס זאל גורם זיין אז דער קץ זאל זיך פארהאלטן ח"ו[22].

ה. דער ביאור איז אבער ניט מספיק:

בעת דער הסתלקות פון יעקב אבינו איז געווען נאך ארום צוויי הונדערט יאר[23] ביז יציאת מצרים, אזוי אז ביי די בנ"י פון יענעם דור, וואלט דער גילוי הקץ ארויסגערופן עצבות וכו', וויבאלד אז ע"פ טבע איז „והיו ימיו מאה ועשרים שנה"[24] וואלט דער קץ ניט געקומען בחייהם בעלמא דין — והדרא קושיא לדוכתא?

15) זח"ג רכא, א.
16) בשלח טו, יז.
17) ראה גם עירובין נד, א. שמו"ר רפל"ב. ועוד.
18) ראה גם גו"א ריש פרשתנו.
19) לך טו, יג־יד.

20) ולהעיר ממחז"ל (ב"ר פמ"ד, יז. וש"נ) עה"פ דלך שם (יב) „אימה גו'" דקאי על ד' מלכיות (וראה רש"י שם, יד). ועוד.
21) ברכות ד, א. פרש"י וישלח לב, יא.
22) בהקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש, ש„ענין זה (שמא יגרום החטא) אינו אלא בין הקב"ה ובין הנביא", אבל לא „שיאמר הקב"ה לנביא להבטיח לבני אדם בבשורה טובה במאמר מוחלט בלא תנאי ואחר כן לא יקים", דא"כ „לא יהי' נשאר לנו מקום לקיים בו אמונת הנבואה". אבל אין זה שייך לענינינו, כי בנדו"ד לא היתה נבואה, יעקב לא הי' צורך לרא"ש שיודע עתידות, ואין שייך כאן כלל „לקיים . . אמונת הנבואה". ופשוט. ולהעיר מרמב"ן בא (יב, מ). וראה הנסמן לקמן הערה 29 (ע"ד החסידות).
23) שהרי מירידת יעקב למצרים עד יצי"מ עברו רד"ו שנה (רש"י לך טו, יג. מקץ מב, ב (מתנחומא וב"ר עה"פ). בא שם), ובעת שביקש יעקב לגלות את הקץ עברו י"ז שנה מעת הירידה למצרים.
24) בראשית ו, ג.

ולכן יש לומר אז כוונת יעקב איז געווען: וועז אידן וועלן באם גילוי הקץ וויסן אז עס איז תלוי אין „זכו" (כנ"ל), וועלן זיי מוסיף זיין אין זייער „זכו" (עבודת ה'), וועט די הוספה מקדים זיין די גאולה, אז זי זאל קומען נאך פאר דעם באשטימטן קץ, ע"ד מחז"ל[25]: „זכו — אחישנה".

וע"ד ווי מען געפינט ביי יצי"מ גופא: איינער פון די טעמים[26] וואס גלות מצרים האט געדויערט נאר רד"ו שנה — ניט ארבע מאות שנה ווי ס'איז געווען באשטימט בברית בין הבתרים — איז ווייל דער קושי השעבוד האט משלים געווען דעם מניז (פון ארבע מאות שנה):

איז מובן אז כשם ווי די הוספה אין שעבוד (קושי השעבוד) האט מקדים געווען די גאולה — עד"ז (ובמכל־שכן[27]) וואלט זיך דאס אויפגעטאן דורך דער הוספה אין „זכו", אין טובה[28].

ו. אף על פי כן איז „נסתלקה ממנו שכינה" און ניט דערלאזט אז יעקב זאל מגלה זיין דעם קץ. איז דער ביאור בזה[29]:

די שלימות בעבודת האדם, וואס דורך דעם ווערט ער „זכו", איז, ווען די עבודה איז מלאכתך אשר תעשה, ע"ד מחז"ל[30] „אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו". אע"פ אז ביי יעדער עבודה מוז מען אנקומען צו סייעתא דשמיא, בלשון חז"ל[31] „אלמלא הקב"ה עוזרו כו" — זיינען אין דעם פאראן צוויי אופנים[32]:

א) דער סיוע און עזר מלמעלה איז נרגש ביים אדם העובד בשעת און אין זיין עבודה; ולדוגמא — עבודת ה' אין די זמנים פון עת רצון (עשרת ימי תשובה ווען דער אויבערשטער איז „בהמצאו . . בהיותו קרוב"[33], אדער בשבת ויו"ט בכלל).

ב) זיי זיינען די סיבה וואס איז גורם (און מסייע) די שפעטערדיקע עבודת האדם, אבער בעת דער עבודה גופא איז דער סיוע בהעלם, אזוי אז די עבודה איז ביגיעת עצמו. — ע"ד ווי די פארשידענע בת־קול'ס וואס פון זיי קומען אריין הרהורי תשובה ביי דעם מענטשן[34], וועלכע פועל'ן אז דערנאך איז ער מוסיף בתורה ועבודה.

און דאס איז דער טעם וואס „נסתלקה ממנו שכינה": ווען יעקב וואלט מגלה געווען דעם קץ לבניו, וואלט

---

25) סנהדרין צח, א. הובא בפרש"י ישעי' ס, כב.

26) רלב"ג לך שם. ש"ך עה"ת (לך שם. שמות ג, ז. בא שם).

27) דמרובה מדה טובה (סוטה יא, א).

28) וגם ע"פ פשש"מ מובן שאפ"ל כן, כפרש"י (ויגש מז, יט) „מכיון שבא יעקב כו' וכלה הרעב", אף שהי' צ"ל הרעב עוד חמש שנים.

ועפ"ז אפ"ל שזהו הביאור ע"פ פשש"מ הטעם שביקש יעקב לגלות את הקץ

[דאין לתרץ בפששמ (כנ"ל ס"ד) שהכוונה לזמן דיצי"מ, שהרי בפרש"י לא הובא מחז"ל זה דאילו זכו היתה יצי"מ גאולה נצחית, ואדרבה, מפרש"י (דלעיל הערה 20. וראה גם רש"י שמות ג, יד) משמע הפכו]

כי באם בניו היו יודעים שהקץ רחוק כ"כ (שזה מראה גודל החטאים שגרמו לזה) היו מוכיחים את יוצאי חלציהם (לא רק להשמר מחטאים גדולים כאלה, כ"א גם) שיוסיפו בתומ"צ כדי לזרז ולהקדים את הקץ (אף שלא היו מגלים אותו להם).

29) עיין ביאור באופן אחר — מאמרי אדה"ז הקצרים ערך קץ (ע' תקלט).

30) ב"מ לח, א.

31) קידושין ל, ב. סוכה נב, ב. וראה ויק"ר (פכ"ז, ב): מי הקדימני ואשלם כו'.

32) ראה בארוכה ד"ה ויגש תרס"ו וד"ה וה' אמר המכסה תרס"ז.

33) ר"ה יח, א.

34) ראה כתר שם טוב הוספות סע"ט, וש"נ.

זייער הוספה בעבודת ה' (דורך דעם גילוי הקץ — צו פאַרזיכערן אַז זיי זאָלן שטיין אין אַ מצב פון נאָכמער „זכו") ניט געווען „קב שלו" זיי‌ערער אַן אויפטו; אין דעם וואָלט געווען „אַריינגעמישט" דער עזר מלמעלה (דער גילוי הקץ): דעריבער איז „נסתלקה ממנו שכינה", בכדי אַז די עבודה פון אידן זאָל זיין אין אַ מצב פון סילוק השכינה (און העלם הקץ), ובמילא איז זי בכח עצמם[35].

— יעקב האָט געוואָלט אַז מ'זאָל וואָס שנעלער אַרויס פון דעם גלות — עס וועט אפשר פעלן אין שלימות העבודה, דערפאַר אַבער וועט מען פריער אַרויס פון גלות (ובפרט — פון ערות הארץ) און אַריין אין דער גאולה האמיתית והשלימה: וי"ל אַז דאָס איז דער דיוק הלשון „ביקש יעקב לגלות כו'" — (אויך) מלשון בקשה: יעקב האָט געבעטן ביים אויבערשטן אַז עס זאָל זיין דער גילוי הקץ, וואָס דאָס וועט געבן אידן אַ סיוע בעבודתם און פאַרזיכערן אַז די גאולה וועט קומען שנעלער.

דער אויבערשטער האָט אַבער געוואָלט, אַז די גאולה זאָל זיין בתכלית השלימות — וואָס דאָס איז פאַרבונדן דערמיט וואָס די עבודה פון אידן איז בשלימות — און דעריבער[36] „נסתלקה ממנו שכינה" וואָס דאָס גיט אַן אָרט פאַר אַ גרעסערער שלימות אין עבודה, כנ"ל[37].

ז. אַ טיפערער ענין אין דעם:

דאָס וואָס די שלימות הגאולה קומט דורך דעם, וואָס די עבודה פון אידן איז אין אַ מצב פון סילוק השכינה ובמילא ביגיעת עצמם כנ"ל — איז עס ניט צוליב אַ זייטיקע שייכות פון דעם אופן העבודה צו דער גאולה, נאָר ווייל דוקא אין דער עבודה איז תלוי ה„קץ" פון אַזאַ גאולה (נצחית, שאין אחרי' גלות):

כדי די גאולה זאָל זיין אַ נצחית, אַן שינויים, דאַרף אויך די עבודה פון אידן (וואָס ברענגט די גאולה) זיין מעין זה — אין אַן אופן פון „לא שניתי", אַן שינויים.

און דעריבער: בשעת די עבודה ווערט געטאָן מצד דעם סיוע מלמעלה און ניט ביגיעת עצמו, דעמאָלט[38] איז ניטאָ קיין „נצחיות" אין דער עבודה — ווען דער סיוע מלמעלה זאָל נתעלם ווערן, קען דער אדם ווערן אַ יורד ממדריגתו, ר"ל.

דוקא בשעת די עבודה קומט מצד אתערותא דלתתא (בכח עצמו), איז זי אַ „דבר המתקיים" און דערפאַר ברענגט זי די גאולה קיימת (נצחית) שאין אחרי' גלות.

ח. עפ"ז פאַדערט זיך אַבער ביאור לאידך גיסא: וואָס איז סברת יעקב מלכתחילה, וואָס „ביקש" מגלה זיין דעם קץ לבניו, בשעת אַז דאָס וואָלט גורם געווען אַזאַ (תוס') עבודה וואָס איז ניט קיין סיבה מתאימה צו דער גאולה האמיתית?

וי"ל די הסברה בזה (ע"ד החסידות):

ס'איז ידוע[39] אַז מדריגת יעקב איז — אצילות, וואָס איז עולם האחדות און

35) גם י"ל — בכדי שתהי' עבודתם לא בשביל השכר דהקדמת הקץ.

36) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 430 ואילך.

37) עד"ז מצינו ביצי"מ שבנ"י בקשו להקדימה ולוותר על הרכוש גדול והקב"ה אמר שצ"ל דוקא ברכוש גדול (ברכות ט, סע"א ואילך).

38) ראה בכ"ז לקו"ת ויקרא ב, סע"ב ואילך. וראה לקו"ש חי"ז ע' 335 ואילך.

39) תו"א ס"פ ויצא. לקו"ת צו יז, ב. ובכ"מ. וראה ס' הלקוטים (צ"צ) ע' יעקב אות יג.

„לאחרי הבירור"[40]; און וויבאלד אז ביי יעקב'ן איז שוין לאחרי הבירור (ובפרט סמוך להסתלקותו, וועז ער איז געווען בתכלית שלימותו[41]) — ער האט שוין פארענדיקט שלימות עבודתו און ביי אים איז שוין דא דער „קב שלו" — איז ביי אים דער ענין פון גילוי הקץ פועל נאר א הוספה — תוספת שלימות בעבודתו.

ומהאי טעמא האט יעקב געוואלט מגלה זיין דעם קץ (אויך) לבניו, אנגעמענדיק אז אויך בניו זיינען אין דער מדריגה; און ווי די גמרא[42] איז ממשיך, אז בשעת יעקב האט דערזען אז „נסתלקה ממנו שכינה" (און האט ניט געקענט מגלה זיין דעם קץ לבניו) האט ער גלייך געזאגט[43] „שמא חס ושלום יש במטתי פסול"[44].

ועפ"ז וועט מען אויך פארשטיין די צוויי דיעות (הנ"ל סעיף ב), צי דער קץ איז (אויך) פון יעקב'ן נסתם געווארן, אדער ניט:

דער מדרש זאגט אז „נתכסה (נסתם) ממנו" דער קץ, ווייל דער אויבערשטער האט געוואלט אז אויך יעקב זאל דעמאלט דערהערן די מעלה פון עבודה בכח עצמו, און דערמיט אנווייזן לבניו די מעלה אין זייער עבודה וועז זיי וועלן ניט וויסן דעם קץ;

דעת הש"ס איז, אז „נסתלקה ממנו (נאר) שכינה", און ניט דער קץ (כנ"ל שם) — וויבאלד אז בא יעקב אליין איז שוין געווען די שלימות ועילוי, וואס האט זיך אויפגעטאן בא בניו דורך סתימת הקץ.

ט. אע"פ אז דער אויבערשטער האט געפירט אזוי אז יעקב זאל ניט מגלה זיין דעם קץ לבניו — אבער פון דעם וואס „ביקש יעקב לגלות כו'" זייענדיג א מרכבה לרצון העליון (כנ"ל ס"ג) איז פארשטאנדיק, אז דער „ביקש . . לגלות קץ הימין" איז (אויך דעמאלט) געווען בהתאם צום רצון העליון;

און נאך מער[45]: וויבאלד אז א בקשה פון א צדיק איז זיכער אינה חוזרת ריקם, האט עס זיכער געהאט א פעולה דא למטה, זאת ועוד: וויבאלד דאס איז איינגעשטעלט געווארן אין תורה (מלשון הוראה), איז עס א הוראה נצחית לכל הדורות —

און ע"ד ווי מען געפינט[46] ביי משה רבינו, אז אע"פ זיין בקשה „ואתחנן גו' אעברה נא וארא גו'"[47] — אויפצוטאן ביי אידן ראי' אין אלקות — איז ניט דערפילט געווארן (ווייל אידן דאמאלס זיינען געווען ראוי נאר צו בחי' שמיעה, „ועתה ישראל שמע"[48]), פונדעסטוועגן האט זיין בקשה אויפגעטאן אז ביי אידן זאל זיין דער ענין הראי' בבחי' מקיף עכ"פ (און ביי יחידי סגולה — אויך בבחי' פנימיות[49]),

---

40) ראה תו"א ג, א־ב. ובכ"מ.

41) ראה אגה"ק סי' כח. סידור שער הל"ג בעומר דש, סע"ב ואילך. ועוד.

42) פסחים שם.

43) וגם לפי הסיום שם „אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד" — ה"ז רק „כך", בכ"ף הדמיון (סה"מ קונטרסים ח"ב תלט, ב. וראה תו"א פד, ד. פז, ג).

44) שיש לפרשו „פסול" בערך „מטתי" ומדרגתי.

45) בהבא לקמן ראה גם לקו"ש ח"י ע' 1־170.

46) ראה בכ"ז בארוכה לקו"ת ואוה"ת ר"פ ואתחנן. שעה"ת לאדהאמ"צ ח"ב חינוך. ס' הליקוטים (צ"צ) ע' משה (ע' א'תרפ ואילך).

47) ר"פ ואתחנן.

48) שם ד, א.

49) ראה שעה"ת חינוך שם פ"ט ואילך. אוה"ת שם ע' עח. ריש ע' ק. ע' קח.

עד"ז יש לומר ביי יעקב'ן: דאָס וואָס „ביקש לגלות את הקץ" האָט אויפ־געטאָן ביי אידן אַז זיי זאָלן קענען דער־גרייכן צו גילוי הקץ בדרך מקיף — עבודת ה' אין אַן אופן פון חירות מאומות העולם ומהיצר הרע (און ביי יחידי סגולה אויך בפנימיות —

וי"ל אַז דאָס איז וואָס כמה מגדולי ישראל (ווי דער רס"ג, רמב"ם וכו'[50]) האָבן מחשב געווען קצין[51].

יו"ד. און דערפון איז אויך אַ הוראה פאַר אַלע אידן לכל הדורות — אַז עס דאַרף זיין דער ענין פון „ביקש . . לגלות . . קץ הימין": אַ איד דאַרף וועלן און בעטן[52] אַז עס זאָל זיין גילוי הקץ, וואָס דאָס גופא (הבקשה און די התבוננות בזה) גיט אַ סיוע ועידוד רב אין עבודת ה'.

ווי מען זעט במוחש, אַז ווען מ'זאָגט אַ אידן אַז „אָט אָט קומט משיח" און „ווי וואָנט משיח נאָו" — איז דאָס פועל אַ זירוז והוספה אין עבודת ה', און אַ זהירות יתירה יותר אַז עס זאָל ניט זיין קיין ענין פון „שמא יגרום כו'", וואָס זאָל ח"ו פאַרהאַלטן ביאת המשיח.

ובימינו אלה קומט צו נאָך אַן ענין: תורת אמת זאָגט[53] „כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה", די גמרא זאָגט בפשיטות אַז דער קץ איז שוין פון לאַנג דאָ;

מ'דאַרף נאָר האָבן[54] דעם „שעתא חדא"[55] — דעם „קער"[56] — פון תשובה, וואָס ברענגט „ומיד הן נגאלין"[57], מיד ממש — „נאָו"[58] — בעגלא דידן.

(משיחות עשרה בטבת וש"פ ויחי תשמ"א)

---

50) וידוע המאמר ואת האלף ושבע — לאדה"ז. וראה תורת שלום ע' 237. וראה הערות הרב מרגליות בשו"ת מן השמים (ירושלים תש"ז) סע"ב שקיבץ הקצין דכו"כ מגדולי ישראל. — העירני חכם א' שבס' דבר נצב (להררי"צ בראך מקאשוי. נ.י. תשל"ח) פ' תולדות ובהר מחשב הקץ לשנת תשמ"ב.

51) משא"כ בנוגע לכל ישראל שאמרז"ל (סנהדרין צז, ב. רמב"ם הל' מלכים פי"ב סה"ב) תיפח עצמן של מחשבי קיצין. וראה הראב"ע דניאל יא, למד. אוה"ת (להצ"צ) נ"ך ע' קפג. וראה לקו"ש (חכ"ט) דברים (תשד"מ) בסופו.

52) כנוסח התפלה ג"פ בכ"י (בימות החול) את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח. ובכל תפלה — ותחזינה עינינו כו'. וראה לקמן ע' 384, 458 ואילך.

53) סנהדרין שם.

54) ראה מאמרי אדה"ז הקצרים ע' ריב.

55) זח"א קכט, א.

56) מלשון ויושע גו' לא שעה (ראה סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 792. ועוד).

57) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

58) בגימטריא ז"ן, א־ל הוי' — ראה בארוכה שיחת ש"פ צו, ה'תשמ"א.